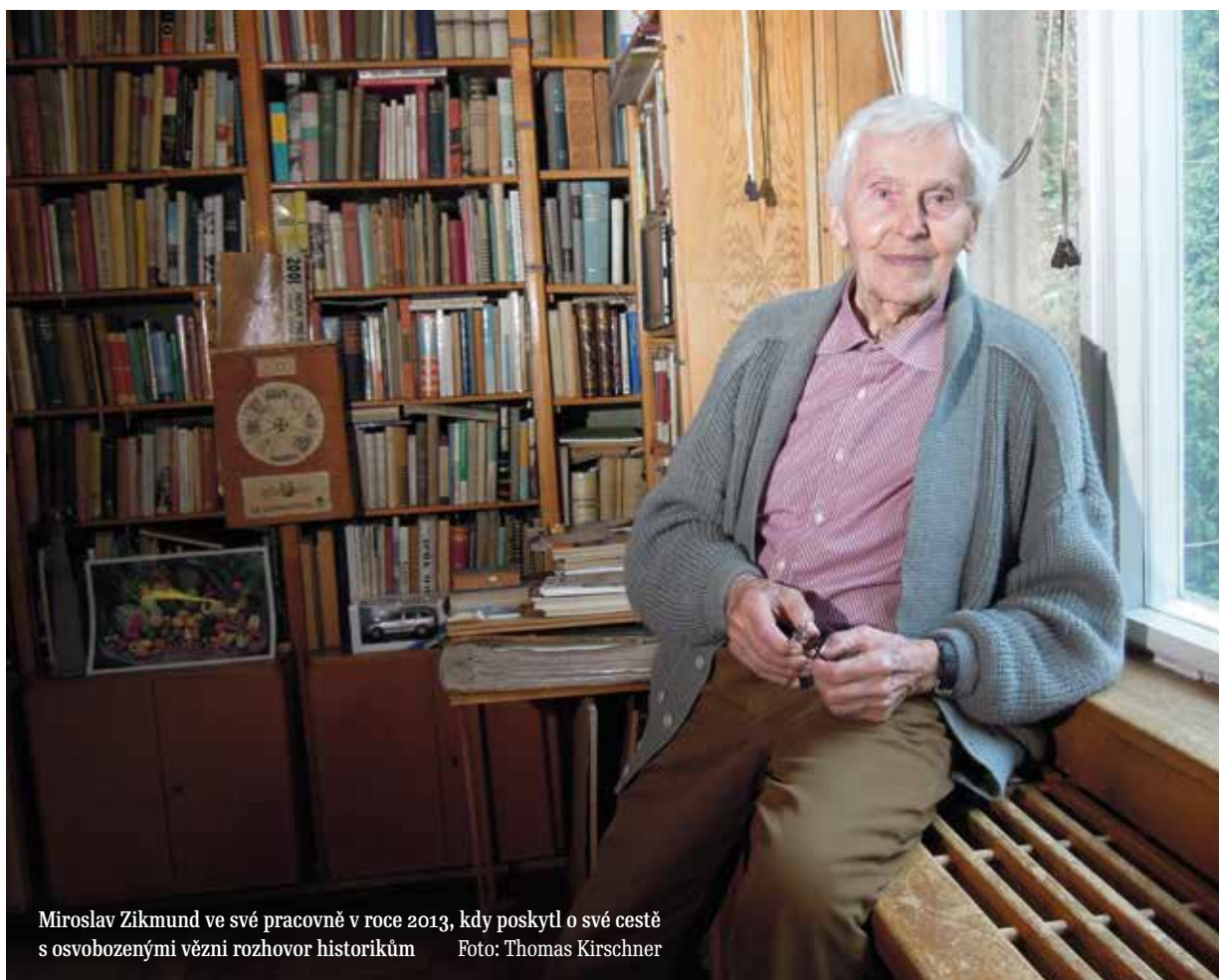

O Flossenbürgu jsem tehdy slyšel poprvé

S Miroslavem Zikmundem o tom, jak na jaře 1945 vedl transport propuštěných vězňů z nacistického koncentračního tábora

PAVLA PLACHÁ

Interview s Miroslavem Zikmundem (1919–2021) vzniklo v listopadu 2013 pro Památník koncentračního tábora Flossenbürg. Když jsme s kolegy pana Zikmunda oslovili s prosbou o rozhovor, netušili jsme, zda si bude na to, jak na konci války doprovázel skupinu vězňů vracejících se z osvobozeného Flossenbürgu domů, vůbec pamatovat. Ve své vile ve Zlíně nás ale tehdy čtyřidevadesátiletý cestovatel přivítal dokonale připravený a kromě rozhovoru nám poskytl i kopie dokumentů a fotografií ze svého mimořádně pečlivě vedeného osobního archivu.

Miroslav Zikmund ve své pracovně v roce 2013, kdy poskytl o své cestě s osvobozenými vězni rozhovor historikům Foto: Thomas Kirschner

Další snímek Miroslava Zikmunda z května 1945 zachycující transport bývalých politických vězňů
Foto: Muzeum jihovýchodní Moravy, archiv H+Z

Jak jste se dostal do kontaktu se skupinou českých vězňů a jak to vlastně celé začalo?

Začalo to nešťastným bombardováním Plzně Američany na sklonku války. Tehdy jsme čekali už jenom na to, až se Pattonova armáda, která se předtím potýkala s velkými potížemi v Ardenách, dostane na území Československa. Pak kolovaly různé dohady, jestli bombardování města bylo způsobeno počasím, nebo špatnou orientací. Prostě fakt byl ten, že několik těch ničivých bomb spadlo dokonce na obytnou část Plzně, kde žili moji rodiče. Já jsem byl v té době zaměstnaný v Praze. Když jsem se o bombardování dozvěděl, honem jsem ujížděl domů. Měli jsme v Liblíně nedaleko Rokycan známé a tam jsme se celá rodina přestěhovali.

Pátého května jsme najednou zaslechli z rozhlasu, jak Praha volá o pomoc. Čili Miroslava Zikmunda,

sokola, nenapadlo nic lepšího než se vydat pěšky do Prahy, tedy proti postupujícím nebo spíš ustupujícím německým vojákům Schörnerovy armády, kteří se snažili dostat k demarkační čáře do amerického zajetí.

Přišel jsem do Rokycan, kde jsem se hlásil na nově vytvořeném posádkovém velitelství. Někteří důstojníci byli ještě z dob první republiky. Jeden se mě zeptal: „Umíš nějaké cizí jazyky?“ Tak jsem mu jich vyjmenoval asi pět nebo šest. A on říkal: „No to je úžasné! Budeš dělat tlumočníka mezi Sověty a Američany.“

A právě v té době projížděli přes Rokycany bývalí vězňové z různých koncentračních táborů. A jelikož jsem pořád s sebou tahal fotoaparát, tak jsem dostal po skončení jednání mezi Sověty a Američany od rokycanského velitele posádky pověření, abych doprovázel jeden nákladák. Pamatuji si dokonce, že

ještě fungoval na dřevoplyn. Jelikož benzin byl jen pro potřeby německé armády, jezdilo se na dřevoplyn. Na jedné z fotografií, které jsem tam pořizoval, je dokonce vidět kotel, což je pro dnešního automobilistu něco naprosto neuvěřitelného.

Jaký na vás propuštění vězňů dělali dojem?

Ti koncentračníci - nerad to slovo vyslovuji, ale oni si tak sami říkali - měli nejrůznější oblečení. A především měli československou vlajku, kterou hrdě drželi. Umím si představit, že po těch letech, která strávili v tom šíleném prostředí, na to byli hrdí. Jeden z nich má zřejmě na hlavě německou vojenskou čepici. Ostatní jsou bez jakékoli pokrývky hlavy, oblečení do mundúrů, které někde posbírali. Jen taktak se vměstnali na korbu nákladáku a všichni stáli, protože tam nebylo místo. Teprve teď, při prohlížení těch starých fotografií, jsem si uvědomil, že museli mít úžasnou vůli žít. Všichni byli samozřejmě pohublí, vyčerpaní, ale plní energie.

Jeden z nich mi vyprávěl, že když překročili hranice, tak si klekli a líbali zem, že jsou konečně doma. Tak to jsou spíš takové drobné vzpomínky. Na to, abych je nějak zpovídal, nebo si dokonce dělal poznámky, což

Jeden z nich mi vyprávěl, že když překročili hranice, tak si klekli a líbali zem, že jsou konečně doma

byl můj zvyk už od studentských let, v té vypjaté době nebyl čas. Ale to jistě pochopíte, vždyť od té doby uplynulo šedesát osm let, jestli dobře počítám. Do mé hlavy se nasoukalo tolik jiných zážitků, že si podrobnosti vybavuji jen velice matně. Mezitím jsem toho s Jirkou Hanzelkou prožil na našich obou cestách tolik, že detaily z tohoto časově velice vzdáleného úseku vybledly.

Jak cesta probíhala?

Dostal jsem pověření, abych transport eskortoval do Tábora, protože většina vězňů pocházela z jižních Čech. Bylo to složité, protože v té době se ještě mezi Příbrami a Milínem bojovalo. Fotografie, která to dokumentuje, jsem pořizoval 10. května, ale teprve, myslím, 12. došlo k definitivnímu zastavení bojů. Museli jsme proto udělat velikánský okruh přes Příbram, pak se vrátit do Prahy a přes Jince jsme se dostali až do Tábora.

Mluvil jste s propuštěnými vězni o tom, co se jim přihodilo?

Všichni stáli na korbě a já jsem seděl vedle řidiče. Uvědomil jsem si: Ty jsi mladý kluk, zdravý. Při občasných zastávkách jsem někoho z nich vybídl, aby se posadil, že si stoupnu místo něj. Zajímavé je, že to všichni odmítli. Říkali: „My jsme rádi, že se vrátíme domů, my jsme přežili daleko horší věci, toto je pro nás procházka.“ Nakonec jsem si s někým opravdu hodně unaveným asi dvakrát nebo třikrát místo vyměnil a stál jsem s ostatními na korbě. Na nějaké vyprávění ale nebyl čas.

Vzpomenete si, jak dlouho ta cesta trvala a jestli jste třeba při ní

neměli nějaké potíže? Například problém s nedostatkem paliva?

Dřevoplyn byl spolehlivý. Když došlo palivo, zastavili jsme, řidič vzal pilu a sekuru, nařezal v lese nějaké soušky, hodil je do kotle a za hodinu se jelo dál. Když to dnes vyprávíte někomu, kdo je zvyklý, že zastaví na jedné z bezpočtu benzinových stanic, vybere si, jaký druh benzínu potřebuje, zní to neuvěřitelně. Ale taková byla doba. Takže se mi vybavuje úplně jasně, jak jsme zastavili někde u lesa, aby si transportovaní mohli ulevit, a řidič vyskočil a požádal je, aby mu pomohli se dřevem. Nesmělo to být čerstvé dřevo, protože to nehořelo. Naházel ho tam, zatopil, a když se přeměnilo v plyn, řekl: „Jedeme dál!“ To si pamatuju úplně živě.

Jeli jste i přes noc?

Zastavovali jsme. Víím, že jsme zůstali přes noc v Příbrami. Tam už tehdy byla sovětská armáda, takže jsem se poprvé setkal s vítěznými ruskými vojáky, a protože jsem mluvil velice dobře rusky, byli celí šťastní a vyprávěli jsme si a fotografovali se. Mám také několik fotografií z té doby. V Příbrami jsme přenocovali, myslím, že v nějaké sokolovně. Tam

už měli jakási přenosná lůžka, taková ta skládací, což byl pochopitelně pro koncentračníky přepychový nocleh.

Potom jsme se museli přes Jince, Hostomice a Dobřichovice dostat do Prahy a teprve z ní do Tábora. V Táboře jsem se se svými svěřenci rozloučil a od té doby jsem nikoho z nich neviděl.

Byl jste svědkem toho, jak vězně vítal někdo z rodiny?

Ne. Většina z nich pocházela z jižních Čech, čili v Táboře končila moje povinnost. Tam jsem splnil příkaz vojenského velitele z Rokycan. Byl to nějaký prvorepublikový kapitán. Potom jsem se vrátil, podal jsem hlášení a on mi o tom vystavil potvrzení. Bylo zajímavé, že jsem ho o to nemusel žádat – nabídl mi to sám. Říkal: „Až někdy budeš potřebovat nějaký ověření o tom, cos dělal těsně po válce, tak se ti to možná bude hodit.“ Pochopitelně mi tykal, poněvadž mi tehdy bylo... no, šestadvacet.

Když jste se s bývalými vězni rozloučil, vracel jste se stejným autem do Rokycan?

Víte, že už si to nevybavuju? Nevím, komu to auto patřilo. Pospíchal jsem, takže jsme ho tam asi nechali jako válečnou kořist. Napsali na to vápnem nebo spíše nějakou olejovou barvou: „Koncentrační tábor Flossenbürg.“

Takže tohle vám už přesně nepovím. Vrátil jsem se nejkratší cestou do Rokycan, tam jsem to ohlásil, jak se sluší a patří, a hurá do Prahy.

Ale po třiceti letech měl ten příběh pokračování...

Ano. Všem jsem slíbil, že jim pošlu dvě fotografie, které jsem pořídil. Do Prahy jsem se vrátil někdy kolem 15. května. A teď nastala hektická doba, protože po těch šesti letech zavření vysokých škol jsme měli s Jirkou Hanzelkou, se kterým jsme už tehdy připravovali plán na cestu kolem světa, primární zájem, abychom dostudovali. Zavření vysokých škol nás překvapilo ve třetím semestru. Čili teď jsem musel všechny věci, knihovnu a tak dále, stěhovat z vybombar-

Miroslav Zikmund si prohlíží korespondenci s bývalými politickými vězni

Foto: Thomas Kirschner

dované Plzně do Prahy a soupis adres těch osmnácti koncentračníků, který mi udělal vedoucí skupiny František Sivera, což byl starosta Českých Veleonic, jsem někam založil. A teprve po mnoha letech, když jsem pořádal svůj archiv a knihovnu, jsem ho náhodou našel. Bylo to v roce 1975, čili rovných třicet let po této události.

Napsal jsem dopis, na průklepácích jsem ho rozmnožil a spolu s fotografiemi jsem ho všem poslal. Předpokládal jsem, že řada z těch lidí buď už nežije, nebo jim jejich zdravotní stav nedovolí, aby mi odpověděli.

Jaké byly reakce?

To bylo naprosto neuvěřitelné, kolik dopisů jsem dostal! Ti lidé byli překvapeni, že se jim po třiceti letech někdo ozval, a navíc jim poslal fotografie. Bohužel v řadě případů byly ty dopisy smutné, protože se v nich psalo, že dědeček už nežije, že umřel tehdy a tehdy. Nicméně mi ti lidé poděkovali, že jsem si na to vzpomněl a že mají aspoň nějaký doklad o tom, jak ten jejich příbuzný, tatínek nebo dědeček, vypadal, když se vracel z koncentračního tábora. To je v kostce celá ta historie.

Slyšel jste během transportu o koncentračním táboře Flossenbürg poprvé?

Ano, poprvé. Dnešní historici nebo takzvaní historici, často vycházejí z toho, že znají vývoj od určitého okamžiku až do dneška, což jim mám za zlé. Je totiž těžké vžít se do situace, která je daná okamžikem.

Byl jste se tam sám později podívat?

Na to už nebyl čas. Dodnes jsem dokonce nebyl ani v Lidicích.

V roce 1938, jestli se můžu ještě vrátit, jste tedy přišel do Prahy na vysokou školu. Mohl byste shrnout, jak jste prožil období války a okupace?

Když zavřeli vysoké školy, studenty poslali buď na práci do Německa, nebo rovnou do koncentráků. Ještě ten den, kdy jsem ujel z Prahy do Pl-

Miroslav Zikmund s autorkou rozhovoru, listopad 2013

Foto: Thomas Kirschner

zně, gestapáci vybrali koleje a devět studentů – to jistě víte – bylo téhož večera, 17. listopadu 1939, popraveno. Čili to byl vysloveně zastráňující akt. A stovky dalších, to číslo nevím přesně, ale jistě se dá doložit z dnešních bohatých dokumentů, sebrali a posla-

Také jsem dostal za úkol podřezávat beránky, ovečky a kůzlata, což bylo hrozné. To byla moje první životní praxe.

li do koncentráků. V takovém teroru jsme žili. Moje první starost byla najít si co nejrychleji nějaké místo. Víte, jaké bylo moje první zaměstnání? Porážec na plzeňských jatkách.

Poněvadž jsem na to samozřejmě neměl žádný glejt, na to jste musel být vyučený, tak jsem dělal takového poskoka. Porážel jsem hovězí nebo vepřový dobytek, bagouny. Na to byly speciální zbraně, jateční bouchačky. Udělal jste „pic“ a býček nebo kráva klesli. Z bagounů jsme si vždycky dělali legraci – když dostali ránu,

tak ještě chvíli pobíhali, jako kdyby je to bavilo. Nemluví se mi o tom dobře, ale byly to moje první dojmy... Také jsem dostal za úkol podřezávat beránky, ovečky a kůzlata, což bylo hrozné. To byla taková koza, teď se na ni to dobytče položilo a nožem jste musela... a tekla krev. To byla moje první životní praxe.

Z jatek jsem se dostal na práci do sběrný sádla a loje, což byl také protektorátní vynález. Ale v roce 1940 se brzy na jaře začaly tvořit svazy, které měly na starosti obhospodařování a distribuci potravin. S kvalifikací z té sběrný jsem byl do jednoho takového svazu v Praze přijat – jmenoval se Českomoravský svaz pro mléko, tuky a vejce a pracoval jsem v něm asi dva roky, do roku 1942. Ale protože jsem věděl, že postupně se museli vyčleňovat pracovníci, kteří nebyli příliš, dejme tomu, pracovití, vynalézaví a podobně, které posílali na práci do rajchu, tak jsem si v předtuše tohoto, že by mě to mohlo ohrozit, našel jiné zaměstnání a tam jsem zůstal až do konce války. To je v krátkosti válečný příběh Miroslava Zikmunda, bývalého vysokoškoláka a pak znovu vysokoškoláka. pd